

Vann – livsviktig mangelvare

Hver dag dør 6 000 barn i verden på grunn av dårlig vann og elendige sanitærforhold, og 1,1 milliarder mennesker er uten tilgang til ren og sikker vannforsyning. FN har valgt 2003 til å være det internasjonale året for ferskvann.

Kirkens Nødhjelp er en av mange organisasjoner som arbeider internasjonalt for å sikre tilgangen til vann, og for å løse konflikter om knappe vannressurser.

– Fremtidsutsiktene når det gjelder verdens vannsituasjon er dystre, sier en av Kirkens Nødhjelps fremste eksperter på dette feltet, vannkoordinator Tor Valla.

10 000 mennesker dør av vannrelaterte sykdommer daglig (1). Det internasjonale samfunnet har satt som mål å halvere andelen mennesker som ikke har tilgang på drikkevann innen 2015.

Forurensing, klimaendringer, befolkningsøkning og økt vannforbruk som følge av høyere levestandard gjør at presset på vannressursene stadig øker. Vi bruker også langt større mengder vann enn befolkningsveksten skulle tilsi. Det betyr at i år 2025 må den samme mengden ferskvann dekke behovene til ytterligere tre milliarder mennesker. I fattige land er det dessuten mangel på infrastruktur for lagring, transport, fordeling og effektiv bruk av vann, noe som særlig rammer folk på landsbygda.

Arsenikk og kloakk

Kirkens Nødhjelp jobber med vannprosjekter i over 70 land, både med langsiktig bistand og med nødhjelp etter naturkatastrofer og krig. Tor Valla reiser verden

rundt for å bistå i vann- og sanitærprosjekter. Han har vært lange perioder både i Irak, Afghanistan og Kosovo. Han har sett på nært hold hvor livsviktige og dyrebare dråpene er.

I Bangladesh er arsenikkforurenset grunnvann et konstant problem, fordi millioner av mennesker drikker det forurensete vannet hver dag. Renseteknologien er dyr i anskaffelse og dyr i drift. Det har forårsaket enorme helseproblemer i Bangladesh, blant annet forgiftninger og hudsykdommer. Langtidseksponering for arsenikk blir også satt i forbindelse med utvikling av kreft og andre alvorlige sykdommer (2). I Irak hentes mye av drikkevannet fra elven Tigris, der nesten all kloakk slippes urensset ut. I mangel av fungerende renseanlegg fører dette til hyppig forekomst av dysenteri og kolera. I de fleste land i Afrika og Asia slippes 90 % av kloakken urensset ut i elver og vassdrag.

– I Masar i Afghanistan drakk folk vann vi ikke ville vasket beina våre i engang, forteller Valla.

Klare til å rykke ut

Men det hjelper å hjelpe, og ofte ser man de positive konsekvensene raskt og tydelig. Hjelpesorganisasjoner som Kirkens

Nødhjelp, Røde Kors, Redd Barna, Flyktingerådet og Norsk Folkehjelp bidrar med utstyr, personell og servicepakker. Blant oppgavene til Tor Valla og hans kolleger er å bygge renseanlegg, bygge eller rehabilitere ledningsnett og vannverk, grave brønner og bygge vanningsssystemer.

I nødhjelpssituasjoner, som følge av krig eller naturkatastrofer, gjelder det å skaffe folk rent vann så raskt som mulig. Her bidrar organisasjonen blant annet med renseanlegg, store vanntanker og tappestasjoner.

– Kirkens Nødhjelp har alltid utstyr stående klart i Norge, og over 60 av våre bistandsarbeidere er i beredskap, klare til å rykke ut. Målet er å kunne gi rent drikkevann til 40 000 mennesker senest 72 timer etter en katastrofe, sier Tor Valla.

Vannet transporteres i lastebiler fra vannkildene, tappes over i store tanker som igjen kobles til flere mindre tappestasjoner. 250 personer må dele hver tappekran. Ifølge internasjonale regler har hvert menneske rett på 15 liter vann i døgnet. Til sammenlikning bruker vi nordmenn i gjennomsnitt 200 liter vann i døgnet.

Diaré tar livet av tusener

Å sørge for gode sanitærforhold er også en del av nødhjelpsarbeidet. Diaré, som følge av urent vann, utilfredsstillende sanitærforhold og dårlig hygiene har det siste tiåret tatt livet av flere barn enn det totale antallet mennesker som er blitt drept i væpnede konflikter siden andre verdenskrig (3). Håndvask med såpe og vann kan redusere forekomsten av diaré med en tredjedel, men ikke alle er blitt opplært til at renslighet er viktig for helsen. Å ha drikkevann og kloakk atskilt er heller ingen selvfølge, og ofte finnes drikkevannsbrønner og latriner like ved siden av hverandre uten at brukerne bekymrer seg. Hjelpesorganisasjonenes opplysningsarbeid er derfor viktig. De bygger også midlertidige sanitæranlegg i et avgrenset område, med såpe og vaske-muligheter i nærheten.

Like viktig som nødhjelpen ved naturkatastrofer og kriger, er den mer langsiktige bistanden som skal sikre store områder rent vann over lengre tid. I områder der det ikke finnes åpne vannkilder, er brønnboring en viktig jobb. Kirkens Nødhjelp har blant annet store brønnprosjekter i Afrika, i land som Eritrea, Sudan og Etiopia. I Irak, der Kirkens Nødhjelp har arbeidet siden 1997, reparerte organisasjonen nylig 15 vannverk. Det gav rent drikkevann til over to millioner av landets 25 millioner innbyggere.

– Vi jobber tett med de lokale vannverkene, med rørleggere og vedlikeholdsarbeidere, og lærer dem moderne drift. Det er

En afghansk jente har hentet vann til seg og familien i Kabul, der rent drikkevann er en mangelvare. Foto Håkon O. Lislrud

Tor Valla, vannkoordinator i Kirkens Nødhjelp, understreker at det dør dobbelt så mange barn hver dag på grunn av urent vann som det døde mennesker i terrorangrepet mot New York. Foto Kirkens Nødhjelp/H. Opseth

Fakta

- 70 % av jordens overflate er dekket av vann. Kun 2,5 % av dette er ferskvann.
- Helsefarlig vann og dårlige sanitærforhold er årsak til nesten 80 % av alle sykdomstilfeller som oppstår i verden.
- 2,2 millioner mennesker dør hvert år av sykdommer som skyldes manglende tilgang til rent drikkevann.
- Omtrent 90 % av kloakk og 70 % av industriavfall i utviklingsland slippes ut uten noen behandling og forurenser ofte brukbare vannressurser.
- Hvert år trengs det 1 250 milliarder kroner for å møte de fattige landenes behov for vannforsyning, rensing og irrigasjon. Dette er over dobbelt så mye som investeres i dag.
- Norge har et av verdens høyeste vannforbruk per innbygger. Hver dag bruker en nordmann i gjennomsnitt 200 liter vann til personlig forbruk.
- Naturkatastrofer som tørke og flom har preget kloden siden tidenes morgen. Tørke er den naturkatastrofen som tar flest menneskeliv.
- Mengden vann på jorden og i atmosfæren er konstant. Det betyr at alt vann vi bruker kommer til å bli brukt om igjen før eller siden.

Kilde: NORAD og FN

viktig å støtte det lokale arbeidet, våre folk skal kun være veiledere, sier Valla.

Kvinnegrupper brukes i stor grad til å spre informasjonen videre. Dette fordi det som oftest er kvinnene som har med vann å gjøre, enten det er innhenting, vasking eller matlaging.

– I mange av områdene vi jobber er analfabetisme utbredt, så vi bruker ofte plansjer med informative bilder, forteller Tor Valla.

Plansjene viser blant annet hva bakterier er, og hva disse kan føre til. Valla er imidlertid overrasket over hvor mange som venner seg til de helsemessige følgene av urent drikkevann. Diaré og slapphet blir en del av hverdagen. Opplysningsarbeidet blir dermed også en økonomisk investering, fordi folk får bedre helse og dermed orker å utføre arbeidet sitt igjen.

Vann som våpen

Vann blir brukt som verktøy og våpen i konflikter, og avhengigheten av vannet gjør mange sårbare. Effektiv forvaltning av delte vannressurser forutsetter samarbeid mellom land, noe som ikke alltid kan gjennomføres i praksis. Statsgrenser er blitt trukket uavhengig av hva som ville være naturlig i forhold til vassdrag og nedbørsfelt, og ofte også uten hensyn til innbyggernes etniske, kulturelle og religiøse tilhørighet (1). Valla har sett eksempler på vann som våpen blant annet i Kosovo. Her ble store mengder lik dumpet i brønnene slik at de forurenset drikkevannet.

– Det ble en stor rensejobb, og jeg var glad jeg ikke var blant dem som måtte klatre ned i brønnene for å hente opp de døde kroppene, forteller Valla.

Kirkens Nødhjelps prosjekter finansieres av NORAD og av innsamlede midler, og organisasjonen samarbeider blant annet med FNs høykommissær for flyktninger, UNCHR og FNs barnefond, UNICEF.

I gjennomsnitt har Norge gitt bistand til vannforsyning og vanninfrastruktur på cirka 140 millioner kroner årlig. Ifølge Tor Valla ligger de største utfordringene akkurat nå i det østlige Afrika, Kongo, Angola, Afghanistan og Irak.

– Her er det dårlige vannforhold, store menneskelige lidelser og svært vanskelige arbeidsforhold, forteller han.

En utfordring er også å endre fordelingen av vannforbruket. I dag brukes 70 % av ferskvannsressursene i landbruket, 20 % går med i industrien og bare 10 % er dermed igjen til dyr og mennesker. Enorme mengder vann forsvinner dessuten gjennom lekkasjer på ledningsnettene.

Må spille på lag

Ved inngangen til det nye årtusetet forpliktet FN og det internasjonale samfunnet seg til å nå åtte viktige mål. I tillegg til å halvere andelen mennesker som ikke har tilgang på rent drikkevann innen 2015, håper man også å halvere

andelen mennesker som ikke har tilgang på grunnleggende sanitære fasiliteter. Som ny leder for FNs kommisjon for bærekraftig utvikling er Norges miljøvernminister, Børge Brende, satt i spissen for dette arbeidet. Det er imidlertid ikke første gang et slikt ubeskjedit mål settes. På 1980-tallet satte FN som mål at hele verdens befolkning skulle få tilgang til rent vann og sikre sanitærforhold innen 1990. Slik gikk det ikke. Fagfolk tilknyttet Norges landbrukshøgskole har kommet frem til to årsaker til at man ikke lyktes (4). For det første holdt ikke arbeidet tritt med befolkningsøkningen, og for det andre ble det delvis satset på dyre tekniske løsninger som ikke kunne vedlikeholdes av lokalbefolkningen. De norske ekspertene konkluderer med at man må sette samarbeid i høysetet for å kunne nå målet. Man må spille på lag med menneskene som skal nyte godt av tiltakene, og ha en felles forståelse for problem og løsning.

Elina Feiring

eline.feiring@legeföreningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. NORAD. NORADfakta 2003, Vann. www.norad.no/2015/files/vannfakta.pdf (4.11.2003).
2. World Health Organization. Arsenic in drinking water. www.who.int/water_sanitation_health/dwq/arsenic/en (4.11.2003).
3. FN-sambandet. Vann gir og tar liv. www.fn-sambandet.no/article/articleview/1732/1/435 (4.11.2003).
4. Esser K, Nawab B. Vann i fattige land krever enkle lokale løsninger. Aftenposten (morgenutgave) 8.3.2003.